

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПРОЯВУ БУЛІНГУ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ

Мороз Оксана

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янука»*

Лилик Оксана

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янука»
м. Рівне, Україна*

Булінг є актуальною проблемою сучасної освіти, яка потребує ретельного вивчення та ефективних методів запобігання і подолання. У психолого-педагогічній літературі булінг визначається як повторювана агресивна поведінка, спрямована на заподіяння шкоди чи дискомфорту іншій особі.

Згідно пункту 3¹ частини першої статті 1 Закону України «Про освіту» «Булінг (цькування) - діяння (дії або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого» [2].

Як зазначають науковці О. Барліт та А. Барліт, що шкільний булінг є одним з найпоширеніших видів булінгу, який має значні наслідки для психічного та фізичного здоров'я учнів [1, с. 6].

Булінг серед підлітків є серйозною соціальною проблемою, що має значні психологічні наслідки як для жертв, так і для агресорів. Булінг може проявлятися в різних формах: фізичному насильстві, вербальних образах, соціальній ізоляції та кібербулінгу. Важливо зрозуміти психологічні чинники, які сприяють прояву булінгу, аби ефективно розробляти стратегії профілактики та втручання.

Г. Лялюк зазначає, що вивчаючи проблему насильства та агресії, булінгу серед підлітків, учені приділяють увагу аналізу психологічної природи цькування, опису його форм та видів, а також розробленню комплексу психопрофілактичних заходів щодо його запобігання [3, с. 84].

Результати досліджень С. Хоружого й О. Піонтківської показали, що серед чинників виникнення булінгу можна виділити високий рівень агресивності та ворожості підлітків до свого оточення. Школярі не завжди здатні адекватно реагувати на стресові події, зокрема і на появу в їхньому оточенні когось нового або чогось нового у вже знайомого однолітка, наявна проблема нездатності контролювати свою агресію, часте вороже ставлення до зовнішнього середовища, що і загострює проблему підліткового булінгу [6, с. 109].

Основними психологічними чинниками булінгу серед підлітків можуть бути: самооцінка та особистісні характеристики агресорів, соціальні навички та вплив середовища та психологічні розлади і стрес. Зокрема одним з ключових чинників, що сприяє булінгу, є низька самооцінка агресорів. Дослідження показують, що підлітки, які вдаються до булінгу, часто відчують невпевненість у собі та використовують агресію як спосіб компенсації своєї низької самооцінки [7]. Вони можуть прагнути до домінування, щоб підвищити власний статус серед однолітків, або намагатися зменшити свої внутрішні тривоги шляхом приниження інших.

Важливу роль у розвитку булінгової поведінки відіграють також соціальні навички та оточення підлітка. Недостатність соціальних навичок, зокрема емпатії, може сприяти агресивній поведінці. Підлітки, які не вміють ефективно вирішувати конфлікти або не здатні розпізнавати емоції інших людей, частіше стають агресорами [4]. Крім того, вплив друзів, сім'ї та шкільного середовища значно впливає на формування агресивної поведінки. Якщо підліток перебуває в оточенні, де агресія є нормою, то ймовірність прояву булінгу зростає.

Підлітки, які страждають на різні психологічні розлади, такі як депресія, тривожність або поведінкові розлади, частіше вдаються до булінгу [5]. Булінг може бути для них способом зменшити внутрішню напругу або привернути увагу до своїх проблем. Також важливо зазначити, що стресові фактори, такі як проблеми в сім'ї або шкільні труднощі, можуть посилювати агресивну поведінку.

Булінг серед підлітків є складним феноменом, що має різні психологічні чинники. Розуміння цих чинників допоможе у розробці ефективних стратегій для його запобігання. Важливо працювати як з агресорами, так і з жертвами, забезпечуючи їм психологічну підтримку та навчаючи навичкам ефективної комунікації.

Отже, булінг є складним і багатогранним явищем, яке потребує комплексного підходу для ефективної профілактики та подолання. Важливо

розуміти основні характеристики булінгу, його типи та психологічні наслідки для жертв і агресорів, щоб розробляти ефективні стратегії інтервенції та підтримки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барліт О. О., Барліт А. Ю. Шкільний булінг у сучасному освітньому середовищі. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Педагогічні науки : зб. наук. пр. Бердянськ : ФО-П Ткачук О.В., 2015. Вип.1. С. 6-9. URL : <http://surl.li/zcorgp> (дата звернення 28.08.2024 р.).
2. Закон України «Про освіту». URL : <http://surl.li/jkvxvf> (дата звернення 28.08.2024 р.).
3. Лялюк Г. М. Соціально-психологічні чинники прояву булінгу серед підлітків. *Вікова та педагогічна психологія*. Випуск 58. 2024. С. 83-87.
4. Salmivalli C., Lagerspetz K., Björkqvist K., Österman K., & Kaukiainen A. Bullying as a group process: Participant roles and their relations to social status within the group. *Aggressive Behavior*. 1996. 22(1), 1-15.
5. Hawker, D. S. J., & Boulton, M. J. (2000). Twenty years' research on peer victimization and psychosocial maladjustment: A meta-analytic review of cross-sectional studies. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. 2000. 41(4), 441-455.
6. Хоружий С. М., Пюнтківська О. Г. Психологічні чинники булінгу серед дітей підліткового віку. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Психологічні науки». №1. 2021. С.103-110.
7. Olweus D. *Bullying at school: What we know and what we can do*. Malden, MA: Blackwell Publishing, 1993. 140 pp.